

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Peet, Jan, Rutten, Willibrord, *Oranje-Nassau Mijnen. Een pionier in de Nederlandse steenkolenmijnbouw 1893-1974* [met dvd: Oranje-Nassau Mijnen. Herinneringen aan het mijnverleden] (Zwolle: Waanders, 2009, 495 blz., ISBN 978 90 400 8572 7).

Dit is een boek waarvoor de lezer rustig moet gaan zitten. Neem dat laatste niet alleen letterlijk (het boek weegt drie kilo) maar ook figuurlijk, want het boek bevat ontzettend veel informatie. De auteurs werd weinig in de weg gelegd door de opdrachtgever, de Oranje-Nassau Groep, wat aantal woorden, tabellen en grafieken betreft: hen werd de luxe gegund hun onderwerp breedvoerig en nauwgezet te behandelen. Ik benijd hen daarvoor, maar stel tegelijkertijd vast dat dit leidt tot een wijdlopijge geschiedschrijving wat inhoud en taal betreft. Niet alle 495 pagina's zijn evenwel in het Nederlands: inleiding (11-23) en besluit (392-422) verschijnen ook in het Engels. Bijlagen, noten, de lijst met bronnen en literatuur, en een naamregister (plaatsen, figuren en verenigingen) ronden dit indrukwekkende boek af.

Jan Peet en Willibrord Rutten brengen een chronologische en bedrijfskundige geschiedenis van de Oranje-Nassau Mijnen (ONM) in Heerlen. Deze keuze is noodzakelijk, zoals de auteurs schrijven (20), maar ze bevat beperkingen. Het kan flauw lijken de chronologische aanpak te bekritisieren en een thematische te verkiezen, maar daar is een goede reden voor. De chronologische aanpak geeft namelijk aanleiding tot ongebreideld uitdijen. Is de lezer bijvoorbeeld geïnteresseerd in technologische vernieuwingen, dan dreigt zij/hij waarlijk te verdrinken in het minutieus chronologische relaas. Dit bevat uitermate gedetailleerde informatie over alle reilen en zeilen van de ONM. Een gepassioneerd steenkoolmijnhistoricus zal zonder twijfel bijzonder ingenomen zijn met dit boek dat aandacht besteedt aan bijna een eeuw bedrijfsleiding, rendement, omzet, marktcondities, werkgelegenheid, veiligheid, productiemethode, (mijn)wetgeving, loon- en productiekost, imagovorming, sociale verhoudingen, prijs, concurrentie, overheidsinterventie, werkomstandigheden, taal (de mijn was in Franse handen) en zo voort. Deze benadering, en het ontbreken van een trefwoordenregister, maakt het boek echter weinig toegankelijk voor andere (bedrijfs)historici.

Het had anders gekund door een onderzoeksvraag te stellen, in debat te

gaan met eerder onderzoek (zoals Loek Kreukels' werknemersperspectief), of een theorie of hypothese als vertrekpunt te nemen. Het melden dat het bedrijfsbeleid de rode draad is van deze ondernemingsgeschiedenis (22) is onvoldoende, zelfs indien daarbij de 'verdere omgeving' wordt betrokken (21). Doorgaans verschijnt een centrale onderzoeksvraag of specifieke invalshoek in de inleiding van een boek, maar hier wordt uitsluitend de structuur van het boek aangekondigd en de grote fasen van de ONM overlopen. Het boek staat nochtans bol van de relevante onderzoeksvragen. Dat gebeurt zelfs al in de inleiding, waar bijvoorbeeld de rol van de Nederlandse overheden geplaatst wordt tegenover de belangen van de buitenlandse eigenaars van de ONM, wat spanningen heeft opgeleverd die direct tot uiting kwamen in de concurrentie tussen de ONM en de Staatsmijn (19). Dit leidt me tot de vraag wat de bedrijfshistoricus aan dit boek heeft, indien zij/hij niet is geïnteresseerd in steenkoolmijnen. Gelukkig is er het uitstekende besluit dat het broodnodige overzicht brengt (de gehaaste lezer kan best met dit besluit de lectuur van het boek aanvatten). Grafieken over de jaren 1899-1974 maken dit afrondend hoofdstuk bijzonder bevattelijk, niet in het minst omdat zij vaak vergelijkende informatie verschaffen. Zo wordt bijvoorbeeld de arbeidsproductiviteit bij de ONM vergeleken met die in Limburg en het Ruhrgebied voor de jaren 1929-1973 (395), en wordt de kostprijs geplaatst naast de opbrengst bij de ONM voor de jaren 1899-1971 (405), wat de goede en kwade tijden van dit bedrijf zeer helder aantoot.

Niet alleen de chronologische, maar ook de bedrijfsgeschiedkundige aanpak heeft beperkingen (ondanks de vele facetten die aan bod komen). Het dagelijks leven van de mijnwerker, bijvoorbeeld, ontbreekt volkomen in de tekst van het boek. Dat laatste wordt enigszins gecompenseerd door het fotokatern 'Uit het dagelijks leven' (342-359) en vooral door de bijgevoegde film op dvd van een uur met interviews en historische filmfragmenten over gezin, ontspanning, huishoudelijk comfort en arbeid van mijnwerkers. Niettemin ontbreekt de mijnwerker niet helemaal in het boek: hij verschijnt nu en dan wanneer de mijndirectie, de vakbeweging of sociale werkers strategieën ontwerpen over arbeidsmarkt, huisvesting of sociale orde. 'Uit het dagelijks leven' is niet het enige fotokatern, er zijn nog zes andere: over de start van de mijn, de arbeid ondergronds en bovengronds, de mijnzetels en nevenactiviteiten. Ik waardeer dat de foto's niet als leuke plaatjes in dit boek worden rondgestrooid, maar in redelijke mate worden geduid. Er wordt evenwel niet naar verwezen in de tekst. Dit boek bevat meer illustraties dan deze katernen en onder meer kaarten, foto's van belangrijke figuren en

tientallen grafieken.

Peet en Rutten hebben een royale en strak chronologische bedrijfsgeschiedenis geschreven. Het is een vette kluif voor de specialist die dit boek zal koesteren. Ik schaar me graag bij deze groep lezers en weet dat ik nieuwe facetten in dit boek zal blijven ontdekken: het biedt daartoe meer dan genoeg stof. Het is evenwel mogelijk en zelfs waarschijnlijk dat bedrijfshistorici en sociale historici, om het niet te hebben over het grote publiek, dit boek als ontoegankelijk opzij zullen leggen, wat bijzonder jammer zou zijn.

Peter Scholliers, Vrije Universiteit Brussel

Webrecensie BMGN – LCHR 126:4 (2011)

Peters, Frans H., ***Vervlogen verwachtingen. De teloorgang van Nieuw-Guinea in 1961-1962*** (Leiden: KITLV Uitgeverij, 2010, xv + 328 blz., ISBN 978 90 86718 345 1).

In 2012 is het vijftig jaar geleden dat Nieuw-Guinea, als laatste restant van wat eens Nederlands-Indië was, is overgegaan van Nederlandse in Indonesische handen. De generatie die als volwassene toen geleefd en gewerkt heeft in deze laatste Nederlandse kolonie in Azië is inmiddels bejaard. Bijna alle direct bestuurlijk en politiek betrokkenen bij dit door velen zo pijnlijk ervaren, gedwongen afscheid zijn overleden. Aldus is ook deze koloniale geschiedenis bezig voltooid verleden tijd te worden. In tegenstelling tot Nederlands-Indië is het aantal getuigenverslagen over het leven in de periode dat Nieuw-Guinea als een aparte kolonie gold –1950-1962 – beperkt. Alleen daarom al is elke vorm van memoires over deze episode meer dan welkom.

Van Nieuw-Guinea wordt gezegd dat het een voortzetting was van het ruw door de Indonesische revolutie afgekapte project Nederlands-Indië. Alle vrijkomende energie richtte zich na de formele Indonesische onafhankelijkheid op Nieuw-Guinea; dat zou en moest het schoolvoorbeeld worden van een gebied en volk dat wél tot aan de soevereiniteitsoverdracht op een verantwoorde wijze tot ontwikkeling en zelfstandigheid werd gebracht. Ook dit keer was het Nederland niet gegeven zijn ideaal waar te maken. In een tijdperk van dekolonisatie meende Nederland nog opnieuw te kunnen koloniseren. Treffend sprak de gouverneur van Nieuw-Guinea in de jaren 1953-1958, J. van Baal, nadien van een ‘post-koloniale kolonie’. Het touwtrekken om het gebied resulteerde in een abrupt einde van het Nederlandse gezag in augustus 1962. Alle Nederlanders vertrokken die zomer, in de zekerheid dat alles wat met